

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS

DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS DĖL NEGALIOS VIEŠOJOJE ĮSTAIGOJE VALAKUPIŲ REABILITACIJOS CENTRE TYRIMO

2017-11-06 Nr. (17)SN-208)SP-84

Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba 2017 m. spalio 16 d. gavo prašymą (Pareiškėjo asmens duomenys yra žinomi) ištirti, ar viešosios įstaigos Valakupių reabilitacijos centro (toliau ir – Reabilitacijos centras) direktorės 2016 m. spalio 3 d. įsakymu Nr. V-69 patvirtintų Aklųjų ir silpnaregių profesijos mokytojo pareiginių nuostatų (toliau – Nuostatai) Bendrosios dalies 2 punkto reikalavimai nėra diskriminaciniai (toliau – prašymas). Pareiškėjas Nuostatus pateikė. Nuostatų Bendrosios dalies 2 punkte reglamentuota, kad aklųjų ir silpnaregių profesijos mokytojo (toliau – PR mokytojas) pareigoms priimamas asmuo, turintis regėjimo negalią ir aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą, išklauses švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka pedagoginių ir psichologinių žinių kursą pagal neformaliojo švietimo programas arba baigęs aklųjų ir silpnaregių ugdymo centrą.

Lygių galimybių kontrolierius, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 30 str. 1 ir 2 d., 2017 m. spalio 19 d. raštu Nr. (17)SN-208)S-591 „Dėl informacijos pateikimo“ kreipėsi į Reabilitacijos centro direktorę ir paprašė per 3 darbo dienas nuo reikalavimo pateikti informaciją gavimo dienos pateikti motyvuotus paaiškinimus ir atsakyti į toliau pateiktus klausimus: dėl kokių priežasčių, motyvų PR mokytojui yra nustatytas reikalavimas turėti regėjimo negalią (prašyta pagrįsti tokio reikalavimo teisėtumą); kokiais teisės aktais vadovaujantis PR mokytojui yra nustatytas reikalavimas turėti regėjimo negalią; kas šiuo metu yra PR mokytojas ir ar šis asmuo turi regėjimo negalią; nuo kada PR mokytojo pareigoms yra taikomas reikalavimas turėti regėjimo negalią; ar buvo atsisakyta priimti į darbą (į PR mokytojo pareigas) asmenis, neturėjusius regėjimo negalios, ir ar buvo atleisti iš darbo asmenys dėl neatitikimo Nuostatų 2 punkto reikalavimui (turėti regėjimo negalią); jeigu atsakymas būtų teigiamas, prašyta nurodyti konkrečius duomenis apie

asmenų nepriėmimą į darbą bei atleidimą iš darbo Reabilitacijos centro direktorės vadovaujame centre. Taip pat prašyta pateikti kitus svarbius paaiškinimus, informaciją, susijusius su prašymo dalyku.

Lygių galimybių kontrolierius

n u s t a t ė:

Reabilitacijos centro direktorė 2017 m. spalio 24 d. raštu Nr. (1.11)-S-898 „Dėl informacijos pateikimo“ informavo, kad 2016 m. rugpjūčio–rugsėjo mėnesiais į Reabilitacijos centrą atvyko 9 regos negalią turintys asmenys, todėl buvo siekiama parengti tokius Aklųjų ir silpnaregių profesijos mokytojo pareiginius nuostatus, kurie atitiktų neregųjų poreikius ir lūkesčius bei Aklųjų ir silpnaregių kompiuterinio raštingumo pagrindų profesinio mokymo programos turinį. Reabilitacijos centro direktorė rašte atkreipia dėmesį, kad dirbti ekrano skaitymo ir didinimo programomis (*Jaws for Windows, Supernova, Magic*) ir Brailio rašto moko tik Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centras, kuris į šiuos mokymus priima tik regėjimo negalią turinčius asmenis, ir daro išvadą, kad regintieji neturi galimybių įgyti minėtų specifinių žinių. Būtent todėl į Nuostatus buvo įtraukta nuostata, kad į PR mokytojo pareigas priimamas asmuo, turintis regėjimo negalią, o Nuostatų 9.9 punkte nustatytas reikalavimas, kad PR mokytojas privalo išmanyti ir gebėti taikyti praktikoje ekrano skaitymo ir didinimo programas (*Jaws for Windows, Supernova, Magic*) ir Brailio raštą. Pasak Reabilitacijos centro direktorės, realiai gerai išmanyti minėtas specialiąsias programas bei Brailio raštą gali būtent asmuo su regėjimo negalia, nes, Reabilitacijos centro duomenimis, šių profesinių gebėjimų ir žinių Lietuvoje gali įgyti tik turintieji regos negalią, nes šios negalios formą turintys asmenys gali pateikti įgytas žinias neregėjams prieinamais būdais ir formomis, o kartu išlikti empatiškais kitų neregųjų atžvilgiu.

Reabilitacijos centro rašte akcentuojama, kad siekiama ne tik medicininės, bet ir profesinės asmenų reabilitacijos, kuri reiškia galimybę neįgaliesiems atkurti darbingumą, įgyti profesinę kvalifikaciją bei įsidarbinti, o regėjimo negalią turintys asmenys yra viena iš labiausiai pažeidžiamų ir atskirtų grupių Lietuvos darbo rinkoje. Reabilitacijos centras esą siekė sudaryti ir padidinti regėjimo negalią turinčių asmenų įsidarbinimo galimybes. Reabilitacijos centro direktorės rašte paaiškinta, kad jos vadovaujama įstaiga siekia būti gerosios neįgaliųjų įdarbinimo praktikos pavyzdžiu kitiems darbdaviams, prisidėti prie neįgaliųjų integracijos, bei todėl siekia, kad neįgaliųjų skaičius sudarytų ne mažiau kaip 15 procentų visų dirbančiųjų skaičiaus.

Reabilitacijos centro direktorė informuoja, kad teisės aktuose nenustatytas reikalavimas PR mokytojui turėti regėjimo negalią, o esą po konsultacijų su Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjunga (toliau – LASS) paaiškėjo, kad PR mokytojo funkcijas teoriškai galėtų vykdyti ir neturintys regėjimo negalios asmenys, tačiau praktiškai tokia galimybė jiems yra ribota dėl nesudarytų sąlygų šioms kompetencijoms įgyti, susijusioms su skiriamu tiksliniu finansavimu tokio pobūdžio mokymo įstaigoms. Reabilitacijos centro rašte teigiama, kad pirmiau minėtas akliesiems skirtas kompiuterines programas geriausiai išmano ir geriausiai gali perteikti kitiems regėjimo negalią turintiems asmenims būtent aklieji ir silpnaregiai. Reabilitacijos centro direktorės teigimu, LASS ir jos vadovaujama įstaiga neturi informacijos apie asmenis, kurie, neturėdami regėjimo negalios, mokėtų arba būtų išmokę naudotis regos negalią turintiems asmenims skirtomis kompiuterinėmis programomis ir galėtų pateikti šias kompetencijas įrodančius dokumentus.

Reabilitacijos centro direktorė primena Lygių galimybių įstatymo 2 str. 9 dalies 5 punkte nustatytą išimtį, kuomet tiesioginė diskriminacija gali būti pateisinama, tai yra įstatymų nustatytas specialias priemones sveikatos apsaugos, darbuotojų saugos, užimtumo, darbo rinkos srityje, siekiant sukurti ir taikyti integraciją į darbo aplinką garantuojančias ir skatinančias sąlygas bei galimybes. Taip pat primenamas Lygių galimybių įstatymo 2 str. 9 dalies 7 punkte nustatyta išimtis, kuomet tiesioginė diskriminacija gali būti pateisinama, tai yra, kai dėl konkrečių profesinės veiklos rūšių pobūdžio arba dėl jų vykdymo sąlygų tam tikra žmogaus savybė yra esminis ir lemiamas profesinis reikalavimas, o šis tikslas yra teisėtas ir reikalavimas yra proporcingas. Reabilitacijos centro nuomone, Nuostatų 2 punkte nustatytas reikalavimas PR mokytojui turėti regėjimo negalią, ir yra ta specialioji priemonė darbo rinkos srityje, kaip ji apibrėžta Lygių galimybių įstatymo 2 str. 9 dalies 5 punkte, bei ta žmogaus savybė, kuri yra esminis ir lemiamas profesinis reikalavimas, kaip jis apibrėžiamas Lygių galimybių įstatymo 2 str. 9 dalies 7 punkte.

Reabilitacijos centro direktorė informuoja, kad šiuo metu jos vadovaujamose įstaigoje PR mokytoju dirba regėjimo negalią turintis specialistas, o Nuostatų 2 punkto galiojimo laikotarpiu negavo informacijos ir neturi patvirtinančių dokumentų, kad PR mokytojo pareigas užimti būtų pretendavęs arba iš šių pareigų būtų atleistas asmuo, neturintis regėjimo negalios, tačiau atitinkantis kitus PR mokytojui nustatytus reikalavimus.

Lygių galimybių kontrolierius

k o n s t a t u o j a:

1. Tyrimo metu buvo vertinama:

a) ar viešosios įstaigos Valakupių reabilitacijos centro direktorės 2016 m. spalio 3 d. įsakymu Nr. V-69 patvirtintų Aklujų ir silpnaregių profesijos mokytojo pareiginių nuostatų 2 punktą įtvirtino lygias teises ir galimybes asmenims nepaisant negalios dirbti PR mokytoju ir ar nepažeidė Lygių galimybių įstatymo 5 str. 1 dalies 1 punkto (kuriame nustatyta valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų pareiga pagal kompetenciją užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės, nepaisant lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos) nuostatų. Pagal viešosios įstaigos Valakupių reabilitacijos centro įstatų 17.1 punktą, Reabilitacijos centro steigėjas yra Neįgaliųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos;

b) ar Reabilitacijos centro direktorius tinkamai įgyvendino Lygių galimybių įstatymo 7 str. 1 punkte nustatytą darbdavio pareigą įgyvendinti lygias galimybes ir, neatsižvelgiant į lytį, rasę, tautybę, pilietybę, kalbą, kilmę, socialinę padėtį, tikėjimą, įsitikinimus ar pažiūras, amžių, lytinę orientaciją, negalią, etninę priklausomybę, religiją, taikyti vienodus atrankos kriterijus ir sąlygas priimant į darbą, į valstybės tarnybą, išskyrus šio įstatymo 2 straipsnio 9 dalies 4 ir 7 punktuose nustatytus atvejus.

2. Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos (toliau – Konvencija), kurios dalyvė yra Lietuva, 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog valstybės, šios Konvencijos šalys, užtikrina, kad prieš įstatymą visi asmenys lygūs ir lygūs pagal įstatymą, taip pat turi teisę į lygiavertę įstatymo apsaugą ir teisę vienodai naudotis įstatymo teikiamomis galimybėmis be jokio diskriminavimo.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kurios tikslas – saugoti pagrindines žmogaus teises, atitinkančias Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamas teises, III skirsnyje reglamentuojamas lygybės principas, o šio skirsnio 21 str. įtvirtintas draudimas bet kokios diskriminacijos, ypač dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turtinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos.

Europos Sąjungos Tarybos 2000 m. lapkričio 27 d. direktyvos 2000/78/EB (toliau – Užimtumo direktyva), nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, tikslas – nustatyti kovos su diskriminacija dėl religijos ar įsitikinimų, negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos užimtumo ir profesinėje srityje bendrus pagrindus siekiant valstybėse narėse įgyvendinti vienodo požiūrio principą. Užimtumo direktyvos 3 str. 1 dalies a) punkte reglamentuojama jos taikymo sritis, tai yra, ši direktyva taikoma visiems asmenims tiek valstybiniame, tiek privačiame sektoriuje, įskaitant valstybines įstaigas, įsidarbinant, savarankiškai įsidarbinant ar darbo sąlygoms, įskaitant atrankos kriterijus ir priėmimo į darbą sąlygas, visoms veiklos rūšims ir visais profesinės karjeros etapais, įskaitant paaukštinimą.

Užimtumo direktyvos nuostatos yra perkeltos į Lygių galimybių įstatymą.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 str. nustatyta, jog įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Aiškindamas Konstitucijos 29 str. nuostatas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas reiškia žmogaus prigimtine teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, taip pat kad asmenys negali būti diskriminuojami arba kad jiems negali būti teikiama privilegijų¹.

Konstitucijos 29 str. įtvirtintos nuostatos yra perkeltos į Lygių galimybių įstatymą, kurio paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Konstitucijos 29 str. nuostatos, įtvirtinančios asmenų lygybę ir draudimą varžyti žmogaus teises ir teikti jam privilegijas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu (1 str. 1 dalis).

3. Lygių galimybių įstatymo 5 str. 1 dalies 1 punkte nustatyta valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų pareiga pagal kompetenciją užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės nepaisant lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos, o to paties įstatymo 10 str. reglamentuota, kad nustatytų pareigų nevykdymas ar netinkamas vykdymas yra laikomas Lygių galimybių įstatymo pažeidimu.

Lygių galimybių įstatymo 7 str. 1 dalies 1 punkte nustatyta, kad, įgyvendindamas lygias galimybes, darbdavys, neatsižvelgdamas į lytį, rasę, tautybę, pilietybę, kalbą, kilmę, socialinę padėtį, tikėjimą, įsitikinimus ar pažiūras, amžių, lytinę orientaciją, negalią, etninę priklausomybę, religiją, privalo priimdamas į darbą, valstybės tarnybą taikyti vienodus atrankos kriterijus, išskyrus šio įstatymo 2 straipsnio 9 dalies 4 ir 7 punktuose nustatytus atvejus (įstatymų nustatytas dėl pilietybės taikomas skirtingas teises – 2 str. 9 dalies 4 punktas ir kai dėl konkrečių profesinės veiklos rūšių pobūdžio arba dėl jų vykdymo sąlygų tam tikra žmogaus savybė yra esminis ir lemiamas profesinis reikalavimas, o šis tikslas yra teisėtas ir reikalavimas yra proporcingas – 2 str. 9 dalies 7 punktas).

Lygių galimybių įstatymo 2 str. 1 dalyje diskriminacija apibrėžiama kaip tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu.

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

Lygių galimybių įstatymo 2 str. 9 dalyje tiesioginė diskriminacija apibrėžiama kaip elgesys su asmeniu, kai lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui.

Lygių galimybių įstatymo 2 str. 9 dalyje yra nustatyti išimtiniai atvejai, kuomet tiesioginė diskriminacija gali būti pateisinama. Vienas iš tokių tiesioginės diskriminacijos, be kita ko ir dėl negalios, pateisinimo atvejų, kurį nurodo Reabilitacijos centro direktorė kaip pagrindžiantį Nuostatų 2 punkte įtvirtinto reikalavimo turėti regėjimo negalią teisėtumą, yra 2 str. 9 dalies 5 punkte nustatytas reglamentavimas, pagal kurį tiesiogine diskriminacija nelaikomos įstatymų nustatytos specialios priemonės sveikatos apsaugos, darbuotojų saugos, užimtumo, darbo rinkos srityje, siekiant sukurti ir taikyti integraciją į darbo aplinką garantuojančias ir skatinančias sąlygas bei galimybes. Atkreiptinas dėmesys, kad įstatymų leidėjas suteikia teisę tik Lietuvos Respublikos Seimui nustatyti tam tikras specialias priemones sveikatos apsaugos, darbuotojų saugos, užimtumo, darbo rinkos srityje, siekiant sukurti ir taikyti integraciją į darbo aplinką garantuojančias ir skatinančias sąlygas bei galimybes. Reabilitacijos centro direktorė savo rašte nenurodė, kokiais įstatymais ir kokiomis šių įstatymų nuostatomis grindžiamas Nuostatų 2 punkto reikalavimas PR mokytojui turėti regėjimo negalią teisėtumas ir pagrįstumas.

Vadovaujantis Lygių galimybių įstatymo 2 str. 9 dalyje įtvirtinta tiesioginės diskriminacijos apibrėžtimi, šiuo aptariamu atveju, tiriant diskriminacijos fakto buvimą arba nebuvimą, yra lyginami regėjimo negalią turintys asmenys su šios negalios formos neturinčiais asmenimis ir vertinama, ar, priimančią darbą Reabilitacijos centre PR mokytojus, jiems taikomi vienodi atrankos kriterijai nepaisant negalios. Taigi aptariamu atveju tiriant galimos diskriminacijos dėl negalios faktą, būtina nustatyti, ar asmens negalia yra esminis požymis, pagrindinis faktorius, dėl kurio žmogus galėjo, gali ar galėtų patirti mažiau ar daugiau palankių elgesį įdarbinimo srityje. Vadovaujantis Lygių galimybių įstatyme įtvirtinta tiesioginės diskriminacijos apibrėžtimi, elgesys su asmeniu, kai jam galimai buvo taikomas mažiau palankus elgesys dėl negalios, galėjo vykti praeityje, vykti esamu metu arba galėtų vykti ateityje.

Svarbu pažymėti, kad diskriminacijos faktai nustatomi remiantis faktiniais duomenimis apie įvykusį pažeidimą (mažiau palankų traktavimą patyrusiam asmeniui nurodžius *prima facie* aplinkybes, būtina nustatyti, kaip konkrečiu atveju žmogus nukentėjo dėl patirtos diskriminacijos, kokia moralinė ir materialinė žala jam padaryta, kokias pasekmes diskriminaciniai veiksmai sukėlė visuomenei ir kitas aplinkybes). Nesant konkrečių duomenų ar informacijos apie galimą diskriminacijos atvejį (nesant konkretaus diskriminaciją patyrusio asmens skundo), gali būti atliekamas hipotetinis aplinkybių

vertinimas, siekiant nustatyti, ar tam tikras elgesys, teisės norma, praktika galėtų tam tikrą asmenį dėl vieno ar kelių žmogaus tapatybės požymių arba priskirtinų savybių, tai yra aptariamam atveju – dėl negalios, priversti atsidurti daugiau ar mažiau palankioje padėtyje nei kitas asmuo, neturintis šio požymio arba savybių.

Atsižvelgiant į tai, kad Pareiškėjas nenurodo konkrečių faktinių aplinkybių, leidžiančių daryti prielaidą dėl diskriminacijos negalios pagrindu buvimo, o prašo ištirti ir atsakyti, ar Nuostatų 2 punkto reikalavimas PR mokytojui turėti regėjimo negalią nėra diskriminuojantis, tyrimo metu atliekamas hipotetinis aplinkybių vertinimas, siekiant išsiaiškinti, ar regėjimo negalios neturintys asmenys, siekiantys dirbti PR mokytojais Reabilitacijos centre ir atitinkantys kitus Nuostatuose įtvirtintus reikalavimus PR mokytojo pareigoms užimti, galėtų atsidurti mažiau palankioje padėtyje nei regėjimo negalią turintys asmenys. Taigi diskriminacija gali būti kildinama ir iš hipotetinių aplinkybių, kurių šiuo metu nėra, bet, įgyvendinus tam tikrą teisės aktą arba atliktus tam tikrą veiksma, galėtų atsirasti.

4. Susipažinus su prašymo tyrimo metu gautu Reabilitacijos centro direktorės paaiškinimu bei Aklųjų ir silpnaregių profesijos mokytojo pareiginiiais nuostatais paaiškėjo, kad:

a) Nuostatų 2 punkte nustatyta, kad į PR mokytojo pareigas priimamas asmuo, turintis regėjimo negalią ir aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą, išklauses švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka pedagoginių ir psichologinių žinių kursą pagal neformaliojo švietimo programas arba baigęs aklųjų ir silpnaregių ugdymo centrą. Taigi akivaizdu, kad reikalavimas turėti regėjimo negalią yra viena iš būtinųjų sąlygų užimti PR mokytojo pareigas asmeniui, jeigu jis atitinka kitas Nuostatų 2 punkte nurodytas sąlygas. Pažymėtina, kad Reabilitacijos centro direktorė nenurodė teisės aktų, kurie pagrįstų Nuostatų 2 punkte nustatyto reikalavimo PR mokytojui turėti regėjimo negalią teisėtumą, taip pat nepateikė kitų objektyvių duomenų, įrodymų, motyvuotų paaiškinimų dėl aptariamo reikalavimo teisėtumo. Reabilitacijos centro direktorė reikalavimo PR mokytojui turėti regėjimo negalią pagrįstumą motyvuoja Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos pateiktu žodiniu įvertinimu, kad PR mokytojo funkcijas galėtų vykdyti ir regintys asmenys, tačiau esą tokia galimybė jiems yra apribota dėl nesudarytų sąlygų reikalingoms kompetencijoms įgyti. Reabilitacijos centro direktorės paaiškinimas, kad akliesiems skirtas kompiuterines programas geriausiai išmano ir geriausiai gali perteikti aklieji ir silpnaregiai asmenys, negali apriboti regėjimo negalios neturinčių asmenų galimybių dirbti PR mokytoju ir išmanyti bei perteikti akliesiems skirtas kompiuterines programas.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2014 m. rugpjūčio 29 d. įsakymu Nr. V-774, patvirtinto Reikalavimų mokytojų kvalifikacijai apraše bei 12.6.3 punkte, kuriame reglamentuojami silpnaregių ugdymo programos ar dalyko reikalavimai mokytojams, nėra nustatytas reikalavimas šios srities mokytojui turėti regėjimo negalią;

b) pažymėtina, kad Nuostatų 8 punkte yra nustatyta, jog, PR mokytojui nesant (atostogos, liga, komandiruotė), jo teises ir pareigas laikinai perima kitas pagal išsilavinimą tinkantis darbuotojas, tačiau tokiam darbuotojui nėra nustatytas reikalavimas turėti regėjimo negalią; todėl akivaizdu, kad PR mokytojo funkcijas gali vykdyti ir kitas pagal išsilavinimą tinkantis darbuotojas, neturintis regėjimo negalios;

c) susipažinus su Nuostatų II skyriuje PR mokytojui nustatytais bendraisiais ir specialiaisiais reikalavimais bei III skyriuje nurodytomis mokytojo pareigomis, IV skyriuje įtvirtintomis teisėmis bei V skyriuje numatyta atsakomybe, darytina išvada, kad PR mokytojo pareiginiuose nuostatuose nėra numatytos specifinės PR mokytojo profesinės veiklos pareigos, teisės ar atsakomybė, dėl kurių regėjimo negalios neturintis asmuo, tačiau turintis šiai pareigybei nustatytus reikalingą išsilavinimą ir žinias, negalėtų dirbti PR mokytoju. Todėl Reabilitacijos centro direktorės pateiktas Nuostatų 2 punkte nustatyto reikalavimo (PR mokytojo pareigas gali eiti tik regėjimo negalią turintis asmuo) pagrindimas Lygių galimybių įstatymo 2 str. 9 dalies 7 punkte nustatyta išimtimi, kad regėjimo negalia dėl PR mokytojo profesinės veiklos pobūdžio arba dėl jos vykdymo sąlygų yra esminis ir lemiamas profesinis reikalavimas, o šis tikslas yra teisėtas bei reikalavimas yra proporcingas, yra nepagrįstas teisės aktais, mokslinių tyrimų išvadomis bei negali būti laikomas pateisinamu. Regėjimo negalia nėra ir negali būti laikoma esminiu ir lemiančiu profesiniu reikalavimu, užtikrinančiu galimybę tinkamai vykdyti PR mokytojo funkcijas;

d) būtina pastebėti, kad Nuostatų 2 punkte nustatytas alternatyvus reikalavimas PR mokytojo pareigoms, tai yra būti baigus aklųjų ir silpnaregių ugdymo centrą (nors Nuostatuose nenurodoma, kad aptariamas Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centras (toliau – LASUC), tačiau Reabilitacijos centro rašte pateikiama informacija suponuoja nuomonę, kad kalbama būtent apie šią įstaigą) vertintinas kaip nepagrįstas. Susipažinus su LASUC interneto svetainėje (<http://lasuc.lt/veikla/svietimo-pagalbos-vertinimo-ir-konsultavimo-skyrius/svietimo-pagalba-mokiniui/apakusiems-suaugusiems/>) skelbiama informacija, o tai patvirtinama ir Reabilitacijos centro rašte, paaiškėjo, kad LASUC pagal socialinio ugdymo programą gali mokytis tik ne daugiau kaip 25 procentus darbingumo lygio dėl regėjimo ligų ar sutrikimų turintys asmenys. Taigi tik regėjimo negalią turintys asmenys gali įgyti žinių, reikalingų PR mokytojo pareigoms užimti, ir vėliau pretenduoti užimti PR mokytojo pareigas. LASUC organizuojami mokymai pagal socialinio ugdymo programą apima Brailio rašto mokymą, orientaciją erdvėje ir savarankišką judėjimą, kompiuterinį raštingumo mokymą, kasdienio gyvenimo ir komunikacijos įgūdžių ugdymą. Taigi reikalavimas būti baigus LASUC leidžia daryti išvadą, kad pagal šiuo metu nustatytą tvarką tik regėjimo negalią turintys asmenys gali baigti LASUC, įgyti reikalingų žinių ir pretenduoti užimti PR mokytojo pareigas, jeigu atitinka kitus kvalifikacinius reikalavimus.

Reabilitacijos centro direktorės argumentas, kad tik LASUC moko asmenis dirbti ekrano skaitymo ir didinimo programomis ir kad tik regėjimo negalią turintys asmenys priimami į LASUC ir todėl esą regintieji neturi galimybių įgyti minėtų specifinių žinių ir dėl šios priežasties jie negali dirbti PR mokytoju, vertintinas kritiškai. Visų pirma, išmanyti ir gebėti taikyti praktikoje ekrano skaitymo ir didinimo programas (*Jaws for Windows, Supernova, Magic*) ir Brailio raštą gali tiek regintieji, tiek neregintieji asmenys, įgiję šių žinių alternatyviuose mokymo bei ugdymo centruose bei mokymo įstaigose, kurie gali būti įsteigti Lietuvoje, arba panašaus pobūdžio centruose, mokymo įstaigose užsienio valstybėse. Dėl pirmiau nurodytų priežasčių argumentas, kad regėjimo negalios neturintys asmenys neturi galimybių mokytis LASUC ir todėl negali užimti PR mokytojo pareigų, yra niekinis.

Būtina pažymėti, kad Nuostatų 2 punkte nustatytas alternatyvus reikalavimas PR mokytojui būti baigus LASUC apriboja apskritai kitų regėjimo negalią turinčių bei šios negalios formos neturinčių asmenų, įgijusių reikalingų žinių ir įgūdžių, išsilavinimą ir kvalifikaciją PR mokytojo pareigoms užimti kitose mokymo įstaigose bei ugdymo centruose, galimybes užimti PR mokytojo pareigas dėl socialinės padėties. Lygių galimybių įstatymo 2 str. 8 dalyje socialinė padėtis apibrėžiama kaip fizinio asmens įgytas išsilavinimas, kvalifikacija ar mokymasis ir studijos mokslo ir studijų institucijose, turima nuosavybė, gaunamos pajamos, teisės aktuose nustatytos valstybės paramos poreikis ir (arba) kiti su asmens finansine (ekonomine) padėtimi susiję veiksniai. Taigi mokymasis LASUC (šioje įstaigoje įgytų žinių turėjimas, įgytas išsilavinimas, kvalifikacija) priskirtinas Lygių galimybių įstatymo 2 str. 8 dalyje įtvirtintos socialinės padėties apibrėžties sudėtiniams elementams.

5. Lygių galimybių įstatymo 4 str. nustatyta, kad teismuose ar kitose kompetentingose institucijose nagrinėjant fizinių, juridinių asmenų, kitų organizacijų ir jų padalinių skundus, pareiškimus, prašymus, pranešimus ar ieškinius dėl diskriminacijos lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, pareiškėjui nurodžius aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos buvimo, preziumuojama, kad tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, priekabiavimo ar nurodymo diskriminuoti faktas buvo. Skundžiamas asmuo turi įrodyti, kad lygių galimybių principas nebuvo pažeistas. Taigi Reabilitacijos centro direktorė neįvykdė įrodymo pareigos ir neįrodė, kad Nuostatų 2 punkte nustatytas reikalavimas PR mokytojui turėti regėjimo negalią yra pagrįstas objektyvių mokslinių tyrimų išvadomis, motyvuotas ir pateisinamas teisės aktų nustatytais reikalavimais.

Darytina išvada, kad Nuostatų 2 punkte nustatytas reikalavimas PR mokytojui turėti regėjimo negalią ir būti baigus aklųjų ir silpnaregių ugdymo centrą objektyviai apriboja regėjimo negalios neturinčių bei įgijusių būtiną profesinę kvalifikaciją ne aklųjų ir silpnaregių centre asmenų teises ir galimybes užimti PR mokytojo pareigas. Dėl nurodytos priežasties galima konstatuoti, kad darbdavys,

Nuostatų 2 punkte nepagrįstai įtvirtindamas reikalavimus PR mokytojui turėti regėjimo negalią ir būti baigus aklųjų ir silpnaregių ugdymo centrą, netinkamai vykdė Lygių galimybių įstatymo 7 str. 1 punkte nustatytą darbdavio pareigą įgyvendinti lygias galimybes ir, neatsižvelgiant į socialinę padėtį ir negalią, taikyti vienodus atrankos kriterijus ir sąlygas priimant į darbą, o taip pat netinkamai vykdė Lygių galimybių įstatymo 5 str. 1 dalies 1 punkte įtvirtintą valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų pareigą pagal kompetenciją užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės, nepaisant socialinės padėties ir negalios. Būtina pažymėti, kad tokiais veiksmais darbdavys – viešoji įstaiga Valakupių reabilitacijos centras – padarė Lygių galimybių įstatymo 10 str. nustatytą pažeidimą.

Dėl pirmiau nurodytų priežasčių, vadovaudamasis Lygių galimybių įstatymo 14 str., 29 str. 2 dalies 2 punktu ir 30 str. 3 dalimi,

Lygių galimybių kontrolierius

n u s p r e n d ž i a:

1. Kreiptis į viešosios įstaigos Valakupių reabilitacijos centro direktorę ir siūlyti pakeisti 2016 m. spalio 3 d. įsakymu Nr. V-69 patvirtintų Aklųjų ir silpnaregių profesijos mokytojo pareiginių nuostatų 2 punktą bei sudaryti galimybę visiems asmenims, atitinkantiems aklųjų ir silpnaregių profesijos mokytojams keliamus išsilavinimo, įgytų žinių ir kvalifikacijos reikalavimus, eiti PR mokytojo pareigas nepaisant negalios ir socialinės padėties.

2. Įpareigoti Reabilitacijos centro direktorę išnagrinėti lygių galimybių kontrolieriaus sprendimą ir apie nagrinėjimo rezultatus bei sprendimo vykdymo eigą informuoti lygių galimybių kontrolierių per 30 dienų nuo sprendimo gavimo dienos.

3. Su sprendimu supažindinti Reabilitacijos centro direktorę bei Pareiškėją.

Sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka Vyriausiajai administracinių ginčų komisijai (Vilniaus g. 27, 01402 Vilnius) arba Vilniaus apygardos administraciniam teismui.

Seimo kontrolierius,
laikiniai pavaduojantis lygių galimybių kontrolierių

Raimondas Šukys